

Гриник Ірина. Психологічні особливості формування пізнавальної мотивації творчої особистості

Наукова робота присвячена комплексному дослідженню психологічних особливостей формування пізнавальної мотивації творчої особистості. Було зібрано та проаналізовано літературу з цієї проблематики, розглянуто основні підходи до тлумачення пізнавальної мотивації як елемента структури творчої особистості, показано шляхи формування пізнавальної мотивації за допомогою особистісних атракторів.

Затитання: *В чому полягає актуальність дослідження формування пізнавальної мотивації творчої особистості?*

Відповідь: Сучасний стан розвитку суспільства передбачає постійне включення людини у різні види діяльності, в основі якої лежить пізнавальна мотивація. Вивчення рушійних сил процесу пізнання обумовлює постійну потребу мотивації творчості. Тож постала необхідність дослідження чинників формування пізнавальної мотивації у творчої особистості.

Слід підкреслити, що дослідження закономірностей формування пізнавальної мотивації, становлять продуктивні результати не лише для психології, а й інших міжгалузевих дисциплін – педагогіки та філософії з метою успішного розв'язання проблеми особистісного розвитку та розвитку суспільства загалом.

У сучасній психологічній науці створені передумови для дослідження психологічних особливостей формування пізнавальної мотивації у творчої особистості і в той же час відсутній єдиний погляд на психологічні чинники формування мотиваційного апарату у процесі творчої діяльності.

Затитання: *До наукових праць яких учених Ви звернулися при вивченні даного питання?*

Відповідь: Дослідженням феномену мотиваційної сфери займалися як зарубіжні, так і вітчизняні психологи. Так, мотивацію як компонент діяльності досліджували Л. Божович, Л. Виготський, Х. Хекхаузен, О. Ковальов, А. Маркова, М.Матюхіна, Д. Ельконін, А. Маслоу, Л. Портер, Д. Мак Грегор, К. Левін, К. Платонов, Дж. Роттер, Е. Толмен, С. Рубінштейн, К. Халл, Г. Олпорт.

Ряд праць, у яких показано вплив мотивації на ефективність діяльності належать В. Асееву, Є. Ільїну, Т. Кудріній, О. Тихомирову, М. Ярошевському, Х. Хекхаузену, Д. Макклелланду.

Щодо психології творчості, то фундаментальні роботи належать Я. Понамарьову, В. Моляко, І. Якимчуку, Д. Богоявленській, О. Кривописиній, Г. Давидовій, О. Музиці, В. Клименко, Г. Воллесу, Дж. Гілфорду, П. Торренсу, В. Ротенбергу.

Затитання: Які методи Ви використовували для досягнення мети та вирішення поставлених завдань?

Відповідь: У ході психологічного дослідження були використані загальнонаукові (теоретичний аналіз наукових і літературних джерел, синтез, порівняння, узагальнення) та емпіричні методи (анкетування, аналіз біографічних даних та продуктів діяльності, тестування). Отримані емпіричні дані були опрацьовані статистичними методами опрацювання на базі комп'ютерної програми SPSS 20.0 for Windows.

Затитання: Охарактеризуйте групу досліджуваних.

Відповідь: Дослідно-експериментальною роботою було охоплено 50 студентів за напрямком «Практична психологія»: 18 юнаків (36%) та 32 дівчат (64%) віком від 17 до 22 років. Дослідження проводилося на базі національного університету «Львівська політехніка».

Затитання: Розкажіть про психологічну структуру творчої особистості.

Відповідь: Психологічні дані свідчать про те, що творча особистість за складом і характером притаманних їй психічних якостей є дуже складним для вивчення утворенням. Дослідники характеризують творчу особистість, перелічуючи різні якості, кількість яких дуже велика.

Все ж найпоширенішими якостями, які описують більшість дослідників, є готовність до ризику, імпульсивність, незалежність суджень, критичний погляд, «потреби зростання», нонконформізм (неприйняття норм/цінностей), вміння керувати своїм психофізичним станом тощо.

Дослідження Д. Богоявленської та С. Рубінштейна дозволили визначитися з критеріями творчості. Виділяють чотири основних критерії:

факт створення нового продукту, що має професійну значущість	наявність рефлексивно-особистісної регуляції
процесуальний критерій	інтелектуальна активність, що концентрує в собі інтелектуальні, мотиваційні або особистісні характеристики суб'єкта

Автори багатьох досліджень, проведених в останні десятиліття в США, схильні поділяти точку зору Б. Гізеліна: визначення різниці між творчою і нетворчою діяльністю залишається абсолютно суб'єктивним.

Затитання: *Що ж таке пізнавальна мотивація?*

Відповідь: Пізнавальна мотивація – це процес психічної регуляції конкретної діяльності, сукупність факторів, які підтримують і скеровують її. До структури пізнавальної мотивації відносять пізнавальний інтерес та мотив діяльності, які в сукупності сприяють переходу від пізнання близького оточення до пізнання всього навколишнього світу.

Затитання: *Існує безліч теорій формування та розвитку мотивації. На яку із них Ви посилалися як основу дослідження?*

Відповідь: У ході даного дослідження ми опиралися на системно – стратегічний підхід української наукової школи В. Моляко.

Затитання: *Розкажіть про базові позиції даного напрямку вивчення мотивації.*

Відповідь: В. Моляко звертав увагу на те, що дослідження творчої людини як унікальної особистості повинні бути направлені на встановлення та вивчення причин, які детермінують особистісний розвиток в комплексі, а не лише звертати увагу на здібності, властивості та індивідуальні якості.

Затитання: *Як основні чинники формування пізнавальної мотивації?*

Відповідь: Творчість не є статичним явищем, тому при її вивченні в першу чергу треба звертати увагу на чинники середовища, до яких дослідники відносять: існуючі настанови сім'ї, наявність позитивного зразка творчої поведінки (батьки, що займаються творчою діяльністю, «професійний» зразок або творчий наставник, «ідеальний герой», що опосередковано впливає через продукти творчої діяльності).

Одним із факторів формування пізнавальної мотивації творчої особистості є «травма» – емоційно негативно забарвлені

події, з деструктивним внутрішнім змістом, і «зустріч» – подія з емоційно позитивною, конструктивною внутрішньою забарвленістю.

Зміна географічного простору має значення у відповідні сенситивні періоди. У той же час зміна географічного простору не впливає на якість творчого продукту.

Дані досліджень також вказують на вплив демократичного стилю виховання на розвиток пізнавальної мотивації творчої особистості.

Запитання: Якими є результати проведеного дослідження?

Відповідь: Були встановлені взаємозв'язки між уявою та потребою у пізнанні, між уявою та гнучкістю. Даний зв'язок вказує, що розвиток уяви пов'язаний із такими проявами творчості як гнучкість та спонтанність, а також високий показник щодо актуалізації і задоволення потреби у пізнанні. Тобто, у процесі пізнавальної діяльності, навчання, в особистості паралельно розвиваються одні із основних передумов творчого процесу.

Встановлено взаємозв'язок розвитку автономності із наявністю творчого наставника. Тобто, якщо у людини по життю є творчий наставник, то збільшується межі самостійності та незалежності.

Виявлено зв'язок між допитливістю і першою спробою, між допитливістю та оцінкою інших. Так, розвиток допитливості збільшується при низьких показниках оцінки першої спроби створення творчого продукту та оцінки інших. Коли перша спроба була невдалою і не було позитивного підкріплення з боку близького оточення, то відбулося стимулювання дослідницької діяльності особистості із направленням на засвоєння способів пізнання.

Було виокремлено мікро- та макрочинники, котрі в сенситивні періоди онтогенезу, впливають на формування пізнавальної мотивації та розвиток творчої особистості.

Запитання: Яким чином можуть бути використані отримані Вами результати?

Відповідь: Отримані результати дослідження можуть бути використані практичними психологами у процесі створення тренінгової програми формування пізнавальної мотивації.

Затитання: *Чи продовжуватимете Ви дослідження пізнавальної мотивації творчої особистості?*

Відповідь: Так, подальша розробка проблеми передбачає розгалуження теми. Наприклад, малодосліджуваними є вплив чинників мікро- та макросередовища у конкретні сенситивні періоди, у конкретній творчій діяльності. Окрім цього, слід детальніше дослідити вплив близького оточення на формування та розвиток творчих здібностей, а також безпосереднє уявлення особистості про себе як про творця.

Варто звернути увагу і на методологічну базу дослідження. У подальшому передбачається розроблення анкети – опитувальника про творче середовище особистості, самосприйняття, власну оцінку творчого процесу та продуктів творчості.

Висновок. Отже, феномен мотиваційної сфери, в тому числі і пізнавальної, охоплює широкий спектр теоретичних положень щодо формування, структурних компонентів, розвитку, мотивів діяльності тощо.

Важливими критеріями вираженості пізнавальної мотивації є емоційне залучення у діяльність, цілеспрямованість діяльності, ступінь ініціативності. Виділені показники вираженості пізнавальної мотивації і психолого-педагогічні умови їх успішного формування у процесі здобуття освіти дозволяють продумувати завдання для плідної спільної діяльності, яка сприяє формуванню пізнавальної мотивації.

У ході наукового дослідження було підтверджено, що на формування пізнавальної мотивації творчої особистості має вплив ряд чинників: феномени «травми» і «зустрічі», стиль виховання, «ідеальний герой», значимі інші, «перша спроба», оцінка продукту творчої діяльності, творчий наставник.

Джерела:

1. Богоявленская Д.Б. Пути к творчеству / Д.Б. Богоявленская. – М.: Знание, 1981. – 93 с.
2. Вахитова Г.Х. Формирование познавательной мотивации старших дошкольников в игровой и творческой деятельности. / Г.Х. Вахитова // Научно-педагогическое обозрение. – 2014. – №4 (6). – С. 12-19
3. Дружинин В. Н. Психология общих способностей. — СПб.: Издательство «Питер», 1999. — 368 с.: ил. – (Серия «Мастера психологи»)
4. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы. – СПб.: Питер, 2004. – 509 с.: ил. – (Серия «Мастера психологии»)
5. Кривопишина О.А. Сім'я як мікрочинник формування творчої особистості /О.А. Кривопишина // Обдарована дитина: науково-практичний освітньо-популярний журнал. – 2007. – №7. – С. 60-63.

6. Моляко В.А. Проблемы психологии творчества и разработка подхода к изучению одаренности // Вопросы психологии. — 1994. — № 5, с. 86-95.
7. Моляко В.А. Психология творческой деятельности. — К.: "Знание", 1978. — 46 с.
8. Психология. Учебник для гуманитарных вузов / Под редакцией В.Н. Дружинина. — Спб.: Питер, 2001. — 656 с.: ил. — (Серия «Учебник нового века»)
9. Taylor C. W. Cultivating multiple creative talents in students // Journal for the Education of the Gifted. — 1985. — Vol 8. — P 187– 198.

Стаття надійшла 23 травня 2016 р.